

М.Ю. Антоненко, О.А. Значкова

Сучасні технології вищої освіти. Кейс-метод у фаховій підготовці лікарів-інтернів-стоматологів

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

Мета: оцінити ефективність використання кейс-методу при організації навчального процесу післядипломної освіти лікарів-стоматологів на прикладі первинної спеціалізації – інтернатури.

Об'єкт і методи. Використано методи – бібліографічний, порівняльного аналізу, соціологічного опитування (анонімного анкетування) 199 лікарів-інтернів-стоматологів 1-го року очної та очно-заочної форми навчання для оцінки рівня задоволення використанням методу кейсів на практичних заняттях.

Результати. Результати респондентів свідчать про достатньо високий рівень задоволення використанням методу кейсів (156 осіб, 78,39 %), водночас 28 лікарів-інтернів (14,07 %) не проявили зацікавленості взяти участь у реалізації такого методу навчання на практичних заняттях, решта 15 осіб (7,54 %) проявили незадоволеність.

Висновки. Кейс-метод є ефективним засобом організації навчання лікарів-інтернів-стоматологів, однак його не можна вважати універсальним, застосовним для всіх дисциплін і вирішення всіх освітніх завдань. Кейс-метод дозволяє використовувати теоретичні знання, оволодіти методологією і прискорити засвоєння практичного досвіду.

Ключові слова: кейс-методика, лікарі-інтерни-стоматологи, післядипломна освіта.

Перебудова навчально-виховного процесу сучасної медичної освіти в Україні пов'язана з необхідністю гармонізації вітчизняних стандартів майбутнього фахівця відповідно до вимог Євросоюзу. У сучасних умовах уже неможливо обмежуватись такими вимогами до студентів, як компетентність у знаннях, уміннях і навичках. У всіх сферах стає затребуваним фахівець, який уміє працювати в команді, здатний генерувати ідеї та технології їх запровадження, має схильність до інновацій, уміє критично, оперативно й аналітично працювати з величезними обсягами інформації різних видів. Україні потрібні фахівці у сфері медицини, здатні займатися своєю професійною діяльністю на якісно новому рівні. Від сучасних вищих навчальних закладів, у свою чергу, потрібні впровадження нових підходів до навчання, що забезпечують розвиток комунікативних, творчих і професійних компетентностей, а також стимуляція потреби майбутнього лікаря в самоосвіті та саморозвитку [3, 4, 10].

Серед споконвічних проблем традиційного медичного навчання є певний розрив між теоретичними знаннями студентів і досвідом професійної діяльності. Синтез освіти, науки та інноваційної діяльності дозволяє розробляти та впроваджувати нові освітні технології світового рівня, формувати у випускників вищої школи професійні компетентності, забезпечувати їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку медичних послуг.

Задоволення сучасних, актуальних у контексті світових вимог і потреб вищої медичної освіти й зокрема стоматологічної лежить у площині динамічної модернізації освіти в медичному університеті. Це відбувається за рахунок запровадження елементів навчання, заснованих на формуванні базових компетентностей, що дозволяють випускникам, у подальшому – лікарям-інтернам, самостійно здобувати знання, максимально наближені до практичної медицини.

Основними завданнями професійного навчання лікарів-інтернів-стоматологів є активація пізнавальної діяльності лікаря, розвиток клінічного мислення, форму-

вання творчих здібностей, підтримання зацікавленості та усвідомлення вірності рішення про вибір професії.

Одним зі способів вирішення цього питання є використання інтерактивних методів навчання в учбовому процесі лікарів-інтернів-стоматологів. Інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене у процес спілкування [2, 3]. Основою інтеракції є принцип багатосторонньої комунікації, яка характеризується відсутністю поляризованості й мінімальною зосередженістю на точці зору викладача [1, 5]. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин і відповідної ситуації [7, 10]. Його використання ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, вихованню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов навчання, в яких кожний лікар-інтерн відчуватиме свою успішність при вивченні стоматологічних дисциплін [4]. Одним з інтерактивних методів є кейс-методика.

Метод *case-study*, або метод конкретних ситуацій (від англійського *case* – випадок, ситуація), – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (розробка кейсів) [9, 13]. Цей метод відноситься до неігрових імітаційних активних методів навчання й розглядається як інструмент, що дозволяє застосовувати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань [4, 6, 11, 15, 16].

Про ступінь його значущості в сучасній освіті свідчать такі дані: у середньому розбору типових ситуацій у західних ВНЗ присвячується 35–40 % навчального часу. У школі бізнесу Чиказького університету на частку кейсів припадає 25 % часу, у бізнес-школі Колумбійського університету – 30 %, а у знаменитому Уортоні – 40 %. Лідиром же за кількістю годин, що відводяться на заняття за цим методом, «першовідкривач» методики кейсів – Гарвард. Пересічний студент за час навчання розбирає в його лавах до 700 прикладів кейсів [8, 11, 12, 14].

Дії в кейсі або даються в описі, і тоді треба їх осмислити (наслідки, ефективність), або їх мусять запропонувати як спосіб вирішення проблеми. Але в кожному разі вироблення моделі практичної дії представляється ефективним засобом формування фахових якостей майбутніх лікарів. Кейс активізує лікарів-інтернів, розвиває аналітичні й комунікативні здібності, залишаючи їх один на один з реальними ситуаціями. Важливо, що кейс-метод може стати реальним засобом підвищення професійної компетентності викладача, способом з'єднання навчального, освітнього та дослідницького змісту в навчанні.

Різноманіття результатів, можливих при використанні методу, треба розділити на дві групи: навчальні результати – як результати, пов'язані з освоєнням знань і навичок, та освітні результати – як результати, утворені самими учасниками взаємодії, реалізовані цілі розвитку особистостей фахівця (табл.).

За складністю наповнення кейси можна розділити таким чином:

1. Ілюстративні навчальні ситуації-кейси, метою яких є навчити студентів алгоритмів прийняття правильного рішення в заданій ситуації (на певному практичному прикладі).
2. Навчальні ситуації-кейси з формулюванням проблеми, в яких описується ситуація в конкретний період часу, виявляються й чітко характеризуються проблеми; мета такого кейса – діагностування ситуації та самостійне прийняття рішення про вирішення зазначеної проблеми.
3. Навчальні ситуації-кейси без формування проблеми, в яких описується більш складна, ніж у попередньому варіанті, ситуація, де проблема чітко не виявлена; мета такого кейса – самостійно виявити проблему, указати традиційні та альтернативні шляхи її вирішення з аналізом наявних ресурсів.
4. Прикладні вправи, в яких описується конкретна ситуація, що склалася, пропонується знайти шляхи виходу з неї; мета такого кейса – пошук шляхів вирішення проблеми.

По суті, кейси – це інтегровані комплексні ситуаційні задачі. Якщо у клініці в конкретний момент відсутні пацієнти з патологією за темою заняття, зручно звертатись до кейсів. Тобто методику кейса можна вирішувати на аудиторному занятті колеґіально або позааудиторно, самостійно з письмовим звітом. Доречно застосовувати метод кейса при організації самостійної роботи лікарів-інтернів на клінічній кафедрі з подальшим обговоренням на практичному занятті особливостей даної клінічної ситуації.

Для наповнення кейсів на клінічній кафедрі можна використовувати медичні картки (історії хвороб) конкретних хворих (природно, з етичних міркувань прибираються особисті дані хворого). В архіві проводиться відбір медичних карток із типовим варіантом перебігу захворювання, з різними варіантами ускладнень. Цей етап роботи можуть виконувати лікарі-інтерни в якості

позааудиторної самостійної роботи. Ксерокопії медичних карток можуть поповнювати кафедральну базу даних кейсів і використовуватись як дидактичний роздавальний матеріал на заняттях. Кожна медична картка доповнюється ортопантомограмою, результатами додаткових обстежень, фотографією зовнішнього вигляду хворого (з дотриманням етичних норм) або його порожнини рота з фіксуванням ділянки зазначеної патології (хвороби пародонту, слизової оболонки порожнини рота тощо), розробляються завдання та запитання. Наприклад: обґрунтувати за наявними даними вибір хірургічного методу лікування хвороб пародонту в конкретній ситуації. Введенню в ситуацію передують клінічний розбір.

Окрім типових клінічних ситуацій, що є звичними для практики лікарів-інтернів-стоматологів зі студентських років, доцільно моделювати ситуації, що вимагають від интерна не тільки інтегративного підходу та мобілізації знання суто стоматологічної спеціальності, а й активації знань і навичок у питаннях організації стоматологічної допомоги, медичного права. Наприклад, це можуть бути розбір скарги пацієнта на неякісне лікування та проведення професійної експертизи адекватності проведеної терапії. Виступивши в ролі експерта та провівши аналіз матеріалів даного кейса, лікар-інтерн-стоматолог зможе не тільки набути професійні навички, а й усвідомити необхідність відповідального підходу до дотримання чинних протоколів лікування та інших нормативно-облікових вимог, оформлення медичної документації, насамперед медичної картки хворого. Та навіть у разі певних змін протоколів ведення хворих з конкретною нозологією при аналізі експертного матеріалу лікарі-інтерни можуть порівнювати сучасну та попередню схеми лікування.

Наразі метод кейсів викликає позитивне ставлення лікарів-інтернів-стоматологів, зокрема кафедри стоматології НМУ ім. О.О. Богомольця. Аналіз результатів анонімного анкетування 199-ти лікарів-інтернів-стоматологів 1-го року навчання (78 лікарів-інтернів очно-заочної форми навчання та 121 – очної форми навчання) свідчить про досить високий рівень задоволення респондентів використанням методу кейсів (156 осіб, 78,39 %), водночас 28 лікарів-інтернів (14,07%) не проявили зацікавленість у реалізації такого методу навчання на практичних заняттях, решта 15 осіб (7,54 %) проявили незадоволеність і пояснили, що цей метод «вимагає певного напруження» при роботі (8 осіб) і «є незвичним і складним» (7 осіб). У цілому, при позитивній оцінці рівня задоволеності більшості респондентів-інтернів-стоматологів 1-го року навчання методом кейсів у процесі навчання додатково було зазначено, що вони вбачають у ньому можливість проявити ініціативу, відчутти самостійність в освоєнні теоретичних положень та оволодінні практичними навичками. Не менш важливо й те, що аналіз ситуацій вагомо впливає на професіоналізацію інтернів, сприяє їх дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію на навчання та подальшу практичну діяльність.

Таблиця

Результати використання кейс-методици в навчальному процесі

Навчальні	Освітні
Освоєння нової інформації	Створення авторського продукту
Освоєння методів збору даних	Освіта й досягнення особистих цілей
Освоєння методів аналізу	Підвищення рівня професійної компетентності
Уміння працювати з текстом, співвіднесення теоретичних і практичних знань	Поява досвіду прийняття рішень, дій у новій ситуації, вирішення проблем

При укладанні кейса лікарі-інтерни-стоматологи не тільки використовують набуті теоретичні знання, а і проявляють свої особистісні якості, зокрема вміння працювати у групі, а також демонструвати рівень розуміння ситуації. Слід зазначити, що використання методу кейсів у післядипломному навчанні, зокрема лікарів-інтернів-стоматологів, ставить певні вимоги до професійного рівня викладача, його майстерності спілкування з молодими колегами. Так, у ході обговорення клінічної ситуації у групі інтернів можуть виникнути розбіжності, дискусії, але на цьому етапі викладач не повинен втручатись у педагогічний процес. Під час спільного обговорення роль викладача повинна бути прихованою, непомітною. У той же час викладач стежить за процесом обговорення:

- вчасно ставить запитання, які допоможуть студентам зробити крок уперед, і водночас оцінює значення ідей, запропонованих раніше;
- реалізує навички координатора діалогу та пов'язує виступи окремих студентів таким чином, щоб не тільки вони, а й уся група могла усвідомити їх значення;
- відчуває динаміку обговорення, має відчуття часу, яке підказує йому, що обговорення триває занадто повільно або занадто швидко, тому слід оптимізувати навчальний процес.

І тільки після спільного обговорення викладач повертається до традиційної ролі й підбиває підсумки заняття. Для цього спочатку слід повернутись до теоретичного матеріалу й нагадати його інтернам, тобто треба вказати назву теми чи розділу, які були закріплені за допомогою даного кейса. Далі, якщо кейс побудований на реальних фактах, слід сказати, що було зроблено в реальній ситуації, указавши при цьому, що рішення, прийняті у практичній ситуації, не завжди бувають найбільш оптимальними. Інтернів обов'язково треба надихнути, навіть якщо вони запропонували максимально раціональні шляхи вирішення питань кейсу. У рішеннях, представлених лікарями-інтернами, необхідно відзначити сильні та слабкі сторони. Бажано запропонувати інтернам як варіант «вірної відповіді» розв'язання обговорюваної ситуації так, як це сталося у житті (хоча це не означає, що такий варіант є оптимальним).

У ситуаційному навчанні важливий не стільки кінцевий результат, скільки процес його знаходження, адже саме таким чином розвиваються професійні якості

лікаря, який мислить. Крім того, використовуючи кейс-методику, слід виходити із припущення, що вірним може бути будь-яке рішення, якщо воно аргументоване. Тому викладач, підбиваючи підсумки, проводить аналіз не тільки самої ситуації, а й обговорення. Він обґрунтовує свою позицію щодо суті ситуації й водночас оцінює виступи представників творчих груп, тактовно визначає помилки, теоретичні «прогалини», доводить необхідність вивчати теоретичні засади проблеми. Робота викладача перетворюється на «невидиму руку», яка регулює процес аналізу конкретної ситуації, імпровізовано підтримуючи групу, котра її потребує.

Активне навчання, зокрема кейс-метод, значно відрізняється від пасивного: застосовується примусова активація мислення, коли суб'єкт навчання змушений бути активним незалежно від бажання; досить тривалий час лікарі-інтерни залучені в навчальний процес, оскільки їх активність повинна бути не короткочасною чи епізодичною, а у значному ступені стійкою і тривалою (протягом усього заняття); при активному навчанні стимулюються самостійне творче вироблення рішень, підвищення ступеня мотивації та емоційності слухачів; відбувається постійна взаємодія лікарів-інтернів і викладачів за допомогою прямих і зворотних зв'язків. І, нарешті, найважливіше, на нашу думку, те, що даний підхід спрямований за межі навчального простору, виходить у сферу професійних рішень проблем у конкретній галузі знань, формує інтерес і профільну мотивацію. Він розкриває перед майбутніми фахівцями-стоматологами можливості вивчити складні та професійно значущі питання в емоційно сприятливій атмосфері навчального процесу, використати набутий досвід у реальній практиці.

Разом з тим цілком зрозумілим є те, що кейс-метод є досить ефективним засобом організації навчання лікарів-інтернів-стоматологів, однак його не можна вважати універсальним, застосовним у всіх дисциплінах і вирішенні всіх освітніх завдань. Ефективність методу в тому, що його досить легко можна поєднати з іншими методами навчання.

Кейс-метод дозволяє використовувати теоретичні знання, оволодіти методологією і прискорити засвоєння практичного досвіду. Він має великі можливості й повинен знайти широке застосування в системі післядипломної освіти лікарів-стоматологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андюсов Б.Е. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей / Б.Е. Андюсов // Директор школы. – 2010. – № 4. – С. 61–69.
2. Богданова І.М. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх соціальних працівників / І.М. Богданова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки. – 2011. – № 11. – С. 15–20.
3. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения [Электронный ресурс] // Режим доступа http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600.
4. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти / С.Д. Максименко, М.М. Філоненко // Підручник. – К.: ТОВ «Видавництво «Центр навчальної літератури». – 2014. – 286 с.
5. Михайлова Э.А. Кейс и кейс-метод. – М.: Центр марк. исслед. и менедж., 1999.
6. Павельева Н. Кейс-метод в профессиональном образовании / Н. Павельева // Менеджмент знаний. – 2008. – № 8. – С. 33–42.
7. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод. посіб. / О.І. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.
8. Рейнгольд Л.В. За пределами CASE – технологий, Компьютера, № 13–15, 2000. 2. Derek Abell. What Makes a Good Case? – ECCH AUTUMN/FALL, 1997. – P. 110–115.
9. Савельева М.Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в

процессе обучения и оценки компетентностей студентов / М.Г. Савельева. – Ижевск: Учебно-методическое пособие. – 2013. – 94 с.

10. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / НАПН України, педагогічної освіти та освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 211 с.

11. Constance M. Bowe Case method teaching: An effective approach to integrate the basic and clinical sciences in the preclinical medical curriculum / Constance M. Bowe, John Voss, and H. Thomas Aretz // Medical teacher. – 2009. – Vol. 31. – No. 9. – P. 834–841.

12. Corey E.R. A Note on Case Learning. – Harvard Business School, 2011.

13. Corey E.R. The Use of Cases in Management Education. – Harvard Business School, 2013.

14. Garvin David A. Teaching Executives and Teaching MBAs: Reflections on the Case Method / David A. Garvin // ACAD. MANAG. LEARN EDU. – September 1, 2007. – Vol. 6. – No. 3. – P. 364–374.

15. Greenhalgh Anne M. Case Method Teaching as Science and Art A Metaphorical Approach and Curricular Application / Anne M. Greenhalgh // Journal of Management Education. – April 2007. – Vol. 31. – No. 2. – P. 181–194.

16. Webb Harold W. Teaching with the Case Method Online: Pure Versus Hybrid Approaches / Harold W. Webb, Grandon Gill, Gary Poe // Decision Sciences Journal of Innovative Education. – July 2005. – Volume 3. – Issue 2. – P. 223–250.

Современные технологии высшего образования. Кейс-Метод в профессиональной подготовке врачей-интернов-стоматологов

М.Ю. Антоненко, Е.А. Значкова

Цель: оценить эффективность использования кейс-метода при организации учебного процесса последипломного образования врачей-стоматологов на примере первичной специализации – интернатуры.

Объект и методы. Использованы методы – библиографический, сравнительного анализа, социологического опроса (анонимного анкетирования) 199-ти врачей-интернов стоматологов 1-го года обучения очной и очно-заочной формы обучения для оценки удовлетворенности использованием метода кейсов на практических занятиях.

Результаты. Респонденты показали достаточно высокий уровень удовлетворенности использованием метода кейсов (156 человек, 78,39%), в то же время 28 врачей-интернов (14,07%) не проявили заинтересованности в применении такого метода обучения на практических занятиях, остальные 15 человек (7,54%) выказали неудовлетворенность.

Выводы. Кейс-метод является эффективным средством организации обучения врачей-интернов-стоматологов, однако его нельзя считать универсальным, пригодным для всех дисциплин и решения всех образовательных задач. Кейс-метод позволяет использовать теоретические знания, овладеть методологией и ускорить приобретение практического опыта.

Ключевые слова: кейс-метод, врачи-интерны-стоматологи, последипломное образование.

Modern technologies of higher education. Case-method in professional training of interns dentists

M. Antonenko, O. Znachkova

The aim: to evaluate the efficiency of case-method in teaching process of postgraduate education of dentists for example – primary specialization – internship.

Object and Methods. Used methods – bibliographic, benchmarking survey, sociological survey (anonymous questionnaire) of 199 1-year study medical interns-dentists of full-time and part-time form of training to assess the satisfaction with using the case method at workshops.

Results. Respondents showed a rather high level of satisfaction in the case- method (156 individuals, 78.39%), while 28 medicalinterns (14.07%) were found not interest in participating in the implementation of this method of teaching at workshops, the remaining 15 individuals (7.54%) showed dissatisfaction.

Conclusions. Case-method is an effective way of training doctors – interns dentists, but it can't be considered universal, applicable to all disciplines and solving all educational problems. Case-method allow stouse the teoretical knowledge to master the methodology and speed of practical experience.

Key words: case-method, interns-dentists, postgraduate education.

Антоненко Марина Юрійвна – д-р мед. наук, професор,

завідувач кафедри стоматології Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

Адреса: 03057 м. Київ, вул. Зоологічна, 1. Тел.: +38 (050) 658-76-25. E-mail: antonenko.nmu@gmail.com

Значкова Олена Аркадійвна – канд. мед. наук,

асистент кафедри стоматології Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

Адреса: 03057 м. Київ, вул. Зоологічна, 1. Тел.: +38 (067) 262-83-32. E-mail: znachkova2008@gmail.com

НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ • НОВОСТИ

ПСОРИАЗ И ПАРОДОНТИТ ВЗАИМОСВЯЗАНЫ

Небольшое исследование, опубликованное в апрельском номере журнала «Oral Diseases», показало, что у больных псориазом чаще встречается пародонтит.

Псориаз считается аутоиммунным заболеванием, то есть иммунная система воспринимает клетки собственного организма как чужеродные и стремится их уничтожить.

Исследование проводилось в индийском городе Бангалоре. Из 68-и человек в возрасте около 34-х лет, принимавших в нем участие, 33 страдали псориазом, а 35 нет. Никто из них не имел каких-либо других заболеваний, не курил и не принимал лекарств, за исключением средств для лечения псориаза.

Исследователи выяснили, что у людей с более выраженным псориазом чаще наблюдался пародонтит тяжелой степени.

Авторы исследования говорят, что нет ничего удивительного в том, что псориаз связан с заболеваниями десен. В основе обоих заболеваний лежит увеличение количества определенных иммунных клеток и белков. Они предполагают, что люди, страдающие псориазом, подвержены более высокому риску развития пародонтита. Однако возможна и обратная зависимость: у людей, имеющих заболевания десен, повышенный риск развития псориаза.

Ученые отмечают, что больные псориазом реже чистили зубы, что также может быть причиной повышенного риска развития пародонтита, и у них с большей вероятностью отсутствовали семь или более зубов.

По данным National Psoriasis Foundation, 2–3% населения склонны к развитию псориаза. Считается, что это заболевание развивается при определенном сочетании генов и срабатывании спускового механизма, которым могут стать стрессовая ситуация, повреждение кожи, инфекция или некоторые лекарства.

www.medexpert.org.ua